

Trubar je kot supermarket (intervju z mag. Viktorjem Žakljem)

Avtor: Maksimiljana Ipavec

Petsto ljudi z vseh koncev Slovenije družijo eno: zvestoba vrednotam in načelom protestantizma. Njihov predsednik, mag. Viktor Žakelj pravi, da jim je blizu predvsem protestantski način razmišljanja. V takšnem sistemu mišljenja je v ospredju avtonomija posameznika.

Koliko članov ima Slovensko protestantsko društvo?

Okrog petsto.

Iz vse Slovenije?

Da, iz vseh koncev smo. To je laično društvo, ustanovili smo ga leta 1994, število članov pa iz leta v leto narašča. Naši člani so različnih svetovnih nazorov in različnih političnih prepričanj, lahko bi celo rekli, da je naše društvo na neki način elitistično, saj združuje tudi številne vidne slovenske izobražence.

Kaj vas povezuje?

Združuje nas interes za neprecenljivo kulturno dediščino, ki jo nosi s seboj reformacija. Blizu nam je protestantski način razmišljanja.

Kakšen je?

Na prvo mesto postavlja avtonomijo posameznika.

Ali Slovenci danes razmišljamo protestantsko?

Mislim, da ne. Oziroma ne vsi in ne v zadostni meri. Čas protireformacije je po moji sodbi v zavesti Slovencev pustil močne posledice. To se je videlo pred stotimi leti, ob 400. obletnici Trubarjevega rojstva, ko se je razprava vrtela predvsem okrog tega ali je bil Trubar brezverec ali zgolj heretik ali je odigral kakršnokoli pomembno vlogo v slovenski kulturi ali ni morebiti s slovensko knjigo preprečil nastanek nekega skupnega južnoslovanskega jezika. Letošnja, 500. obletnica mineva v veliko bolj strpnem in reformaciji ter Trubarju naklonjenemu duhu. Bolje razumemo globlje vrednote protestantizma. K temu je veliko pripomogla tudi reforma Rimokatoliške cerkve, ki z delom Pavla VI. in Janeza XIII. še zdaleč ni končana. Mislim, da lahko prav vzdušje večje strpnosti, odprtosti in pluralnosti v tej tako majhni etniji kot je naša, ukleščeni v historične in aktualne antagonizme, razumemo kot nekaj dobrega, kot nekaj, kar lahko navdaja z upanjem.

Ko je papež Janez Pavel II. prvič obiskal Slovenijo so se pojavile pobude, da bi se protestantom opravičil za dejanja, ki jih storila protireformacija. To se potem ni zgodilo. Menite, da bi papež moral opraviti to dejanje?

Vprašanje je zagonetno in hipotetično. Mogočih je več odgovorov. Spomenka Hribar je nekoč dejala, da je nerešeno vprašanje trgovine z orožjem na Slovenskem z začetka 90. let prejšnjega stoletja, generator vseh afer, ki se nam dogajajo. Mutatis mutandis bi lahko rekel, da so nerazčiščeni odnosi med reformacijo in protireformacijo generator vseh kasnejših ideoloških delitev v Sloveniji. Reformacija je še danes aktualno gibanje, saj je prvo dejanje razsvetljenstva. Za časa reformacije smo bili Slovenci v toku evropskega duhovnega, političnega in filozofskega gibanja. Takrat smo uporabili revolucionarno Gutenbergovo odkritje in resnično živeli v enotnem evropskem kulturnem prostoru. Trubar je bil v

komunikaciji domala z vsemi, ki so takrat nekaj veljali, imeli smo ducate študentov na komaj ustanovljenih, zlasti nemških univerzah. V tistem času smo definitivno potrdili, da smo specifična etnija, dokazali smo, da smo narod, ki ima kulturno, jezikovno entiteto.

Potem je prišla protireformacije ...

Potem je nastopila protireformacija, ki je bila versko motivirana. Pa ne toliko iz teoloških razlogov kot zaradi dejstva, da je reformacija terjala spremembo hierarhije znotraj RKC. Protestanti so se uprli dvojemu: alokaciji kapitala iz nemškega dela za gradnjo Petrovo cerkve, saj je bila takrat Nemčija najbolj propulzivni del evropske ekonomije in terjali pravo postavitev rimskega škofa, ki ne more biti papež v smislu rimskega cesarja. Prav to je motiviralo Vatikan, ki je bil že skorajda pol tisočletja politični in ekonomski dominator evropskega prostora, da se je protireformacija zgodila tako ognjevitno. Na Slovenskem so takrat izgnali približno 700 ekonomsko in intelektualno najvplivnejših posameznikov, predvsem ljudi germanske provenience. Temu je sledilo stoletje kulturnega mraka. Če lahko zaključim: mislim, da so imeli intelektualci, ki so predlagali, da bi se papež opravičil, prav. S simbolično gesto bi pokazal, da so to, kar je reformacija terjala skozi čas, več ali manj uresničili. Najbrž se bo to potrdilo leta 2017, ko se bo iz zgodovinskih in aktualnih pozicij zelo verjetno rehabilitiralo Lutra. In tam se bo pokazala dvojnost, kajti problem RKC je, da je v državo organizirana religija. Iz tega izvira seveda vrsta prednosti, ki zadevajo predvsem njeno ekonomsko in politično moč pa tudi cela vrsta težav, na ožjem verskem področju.

So tovrstne delitve na naše in vaše del slovenske folklore ali bi lahko rekli, da so celo naša dialektika?

Sam delitve, ki pritičejo celim narodom, nerad uporabljam. Slovenci smo maloštevilen narod in oprostite južnjaškemu izrazu, grupiranje je bilo v določenih zgodovinskih okoliščinah smiselno. Tudi združevanje okrog Rimsko katoliške cerkve je v določenih trenutkih političnega prerivanja v tem prostoru odigralo pozitivno vlogo. Ob koncu 19. stoletja, ko nastajajo politične stranke in se začne deliti tudi zavest, bi se moralo zgoditi tisto, kar katolicizem deklarativno sicer zagovarja: cerkev bi se morala depolitizirati. Tudi zadnje volitve so pokazale, da Slovenci ne potrebujejo cerkve kot simbola moči, ampak kot duhovno prebežališče, kot kulturno etično institucijo, kamor gredo ljudje neobremenjeno od dnevnih ekonomskih, političnih in drugih preokupacij. Politični govor v tem primeru ne sodi na prižnico. Tam, kjer je ta govor še vedno aktualen, se ljudje umikajo od cerkve. To ne pomeni od vere, a prav po zaslugi tistih, ki v cerkev vodijo politiko, vera postaja zgolj osebno prepričanje. Kjer duhovniki vere ne politizirajo, igra katolištvo progresivno vlogo. Tudi na nadškofovski funkciji smo imeli ljudi, ki so razumeli znamenja časa in tiste, ki so v se neposredno vključili v politiko, tudi v njen ekonomski del, kar so ljudje praviloma zavrnil.

Večkrat ste dejali, da je naš čas zelo podoben Trubarjevemu. V čem vidite sorodnosti?

Vstopamo v pomoderni čas, ki ga definira prost pretok informacij. Informatika kot veda, kot tehnična možnost je ljudi izjemno zblížala. Svet se na nek način integrira, to pa terja spremembe v načinu razmišljanja in drug sistem vrednot konkretnega političnega delovanja. Navsezadnje smo soočeni s finančno krizo, ki ji lahko rečemo tudi gospodarska kriza. Mislim, da ni daleč čas, ko bomo morali na glas povedati, da nas pesti tudi kriza kapitalizma, torej veljavnega družbenega reda. Ta kriza je izjemno globoka, zadeva pa temeljne sisteme: politične, ekonomske in vrednostne. In v tem smislu je naš čas ponovitev historičnih preobratov, ki so se dogajali v 16. stoletju.

Imamo Slovenci ta hip novega Trubarja?

Preživetje našega naroda v primežu vseh historičnih antagonizmov, je svojevrsten fenomen.

Obstali smo zaradi več razlogov; nedvomno pa tudi zato, ker smo izjemno spretno odgovarjali na izzive časa. Tudi danes je presenetljivo, koliko strokovnjakov, znanstvenikov imamo v sferi eksaktnih znanosti, pa v sferi družboslovja, pa koliko odličnih literatov. Na olimpijskih igrah smo bili med najuspešnejšimi nacijami glede števila osvojenih medalj na prebivalca. Bili smo zraven pri zadnji Nobelovi nagradi za fiziko, pri številnih poletih v vesolje smo zraven ... Človek skoraj ne more dojeti od kod nam toliko notranje energije po uveljavitvi in preživetju. Če bo družbena klima takšna, da bo spodbujala svobodo in prilagodljivost, če se bomo izognili tutorstvu, ki smo mu bili priča zadnja leta, se za Slovence ne bojim. Imamo veliko notranje vitalnosti. Da bi pa po vsej sili dobili nekega preroka, ki bi urbi et orbi razglasil, v čem je bistvo stisk našega časa, ni pričakovati. Pomembno je, da ustvarimo klimo, ki bi spodbujala intelektualni potencial našega naroda.

Smo Slovenci dovolj pozorni do svojega protestantskega obraza? Ga dovolj negujemo?

Na kratko bi rekel, da ne. Ne samo v zvezi s protestantizmom, tudi pri presoji zgodovinskega pomena marsikoga drugega imamo težave. Velikokrat izrekamo vnaprejšnje ali pa ideološke sodbe. Tako kot je iz našega zgodovinopisja in zavesti izginil Trubar, je bil pozabljen tudi Dalmatin, čeprav nas je s prevodom Svetega pisma uvrstil med 14 evropskih narodov. Ne zavedamo se genialnosti Borisa Kidriča, ki je formiral Osvobodilno fronto, pa Kocbek nam ni po meri, čeprav se je kot pesnik, filozof in poduhovljeno bitje izvrstno odzival na znamenja svojega časa. Velikokrat bo še potrebno spregovoriti o neizmerljivem poslanstvu, ki ga za nas na številnih področjih opravil Primož Trubar. V šali rad rečem, da je Trubar kot supermarket, v katerem vsak dobi tisto, kar želi. Bil je človek številnih talentov, energije in modrosti. Ni bilo dejavnosti tistega časa, ki se je ne bi tako ali drugače dotaknil.